

GORSKI OBISKOVALCI LAHKO POMAGAMO OHRANITI OGROŽENE ŽIVALI

PLANINCI – SO-BITJA V VIGOKOGORJU

DAMJAN JEVŠNIK

»Najhujše, kar se nam lahko pripeti v osemdesetih letih, ni izčrpanje energije, gospodarski zlom, omejena jedrska vojna ali podjarmljenje s totalitarno vlado. Kakor so te katastrofe strašne, jih je mogoče v nekaj rodovih popraviti. Edini proces, ki se je začel v osemdesetih letih in bo zahteval milijone let, da bi se popravil, je izguba genskega bogastva in mnogoštevilnih vrst z uničevanjem naravnih življenjskih okolij. To je norost, ki nam jo bodo naši potomci najtežje odpustili.«
 Profesor Edward O. Wilson, Harvardska univerza

Zaradi trdih življenjskih razmer so v gorskem svetu vse živalske vrste ranljive, človekovi vplivi pa imajo prav zato tu še večjo težo. Na živalstvo v tem prostoru je človek v zadnjih stoletjih vplival s spreminjanjem pragozdov v gospodarske gozdove in s pretiranim lovom nekaterih vrst. Po vojni so bila zgrajena smučišča in gozdne ceste, ki so gorske gozdove prvič in dokončno odprle množicam obiskovalcev. V razmeroma kratkem času nekaj desetletij se je v gorskih gozdovih zgodila ogromna sprememba. V prej mirni gorski pokrajini so se pojavili obiralci borovnic, motoristi, sprehajalci s psi, v zadnjem desetletju pa še motorne sani, gorski kolesarji in še kdo. Z boljšim življenjskim standardom in z vedno več prostega časa se množica ljudi, ki na različne načine išče sprostitve v naravi, nenehno veča, v naravi pa se povečuje nemir, živalske vrste se umikajo v zadnje mirne predele in izginjajo – za vedno.

V zadnjih letih v okviru Zavoda za gozdove v posameznih gozdnogospodarskih (GG) območjih, npr. Zavoda za gozdove Slovenije (ZGS) – OE Nazarje, že izdelujejo podrobne karte, na katerih so označeni življenjski prostori nekaterih redkih in ogroženih živalskih vrst, zimovališča velikih rastlinojedov in še nekatere druge »mirne cone«. Namen takšnega kartiranja je ponekod izločiti, drugod pa časovno omejiti in prilagoditi gospodarjenje z gozdom posameznim ogroženim vrstam.

VSE MANJ DIVJIH PETELINOV

Če nekoliko posplošimo, lahko rečemo, da med ogroženimi vrstami prevladujejo strogo specializirane vrste, katerim se je v zadnjih desetletjih spremenilo okolje.

V gorskem gozdu in svetu nad gozdno mejo so ogrožene predvsem gozdne kure (divji petelin, belka, ruševac), sove (velika uharica, kozača, mali skovik in koconogi čuk), primarni in sekundarni duplarji (npr. triprsti in belohrbti detel)... Od okrog dvajset vrst ujed, kolikor jih je nekoč živele v slovenskem prostoru, je danes le nekaj takih, ki niso ogrožene. Izginili sta naši najmogočnejši ptici, brkati ser in beloglavi jastreb. Po-

pulacije gamsa, kozoroga in planinskega zajca trenutno niso neposredno ogrožene, so pa vseeno zelo ranljive in občutljive na vplive človeka. Nikakor ne smemo pozabiti tudi vseh drugih vrst, na katere je človek vplival predvsem s spremembami v njihovem okolju. V celotni Sloveniji je po podatkih iz knjige Biotska raznovrstnost v Sloveniji / Slovenija – »vroča« točka Evrope avtorja **N. Mršiča** ogroženih ali že izumrlih 62 % vrst sesalcev, 55 % ptičev, 82 % plazilcev, 91 % dvoživk, 40 % ribjih vrst ali skupaj kar 56 % vseh avtohtonih vrst vretenčarjev in poleg teh še okrog 24 % vseh drugih (nižjih) vrst.

Ena izmed najlepših in najbolj občutljivih živali iz družine gozdnih kur je divji petelin (*Tetrao urogallus*). V preteklosti je bil razširjen v velikem delu slovenskih gozdov, tudi v hribovju in ponekod celo do nižin. Zaradi spreminjanja življenjskega okolja (gradnja cest, gozdarstvo...), toplivne podnebja (divji petelin je najbolj razširjen v iglastih gozdovih severa), lova in vseh vrst nemira v gozdu se je umaknil v višje predele. Danes živi divji petelin v Sloveniji predvsem v pasu med 1200 in 1500 metrov, le izjemoma tudi nižje. Rastišča v nižjih legah opuščajo, število petelinov na njih pa je vsako leto manjše.

Petelini si za svoje petje izbirajo topografsko izpostavljena mesta (slemena, s katerih se njihovo petje daleč sliši). Kot vemo, pa potekajo po slemenih tudi mnoge markirane planinske poti. Za uspešno zaščito ogroženih živalskih vrst, kakršna je divji petelin, bo potrebno tudi sodelovanje planincev. Osebnost sem prepričan, da večina ljubiteljev gorá globoko spoštuje naravo in bi z veseljem pomagala ogroženim živalskim vrstam, če bi le vedela kako.

Obisk planincev in drugih obiskovalcev bi se moral v občutljivem svetu nad 1000 metrov nadmorske višine omejiti predvsem na markirane planinske poti. Nanje so živali navajene. Pogosto se ob prihodu človeka po planinski poti le pritajijo in počakajo, da gre mimo. Človek v gozdu oziroma na brezpotju pa pomeni preplah. Živali z naglim begom izgubljajo dragoceno energijo ali pa zapuščajo gnezda in s tem še dodatno izpostavljajo svoje mladiče, katerih smrtnost je že brez človekovega vpliva visoka. Zelo škodljivo je, na primer, množično obiranje borovnic v okolju gozdnih kur (slemena nad 1000 metri). Novih poti naj bi ne gradili več, pokazala pa se je tudi potreba po opustitvi posameznih že obstoječih. Neustrezne so predvsem markirane poti skozi zadnje mirne kotičke naše gorske pokrajine. Živali se od tam nimajo več kam umakniti. Primer prevelike gostote poti je na Dleskovskovi planoti (Veža), ki je ena od zadnjih večjih mirnih con v Kamniško-Savinjskih Alpah. Prav gotovo so v bližini za obiskovalca zanimivejši cilji izleta, vendar pa markirana pot sama po sebi

privablja ljudi. Od treh poti preko planote bi bilo mogoče eno brez vsake škode opustiti.

NATANČNO IZBIRANJE PLANINSKIH POTI

Kjer planinske poti ni mogoče opustiti ali prestaviti, bo potrebno časovno omejiti obisk. Celo Slovenska planinska pot med Slemenom in Raduho, ki prečka kar nekaj rastišč divjega petelina in še več rastišč ruševca, z vidika teh dveh ogroženih vrst prav gotovo ni pravilno speljana. Zato bo v prihodnje obiskovalce ob poti pozdravila tabla, ki predlaga obisk tega dela Slovenske planinske poti le v poletnem času od začetka julija do konca septembra. Neobvezna omejitev torej, ki je večini obiskovalcev ne bo težko izpolniti, predvsem divjemu petelinu pa se bodo s tem povečale možnosti za preživetje (v poletnih mesecih petelin zapusti ožje območje rastišča).

Za učinkovito varstvo in ohranitev nekaterih vrst bo potrebno za ves gorski svet izdelati karte posebno pomembnih območij, kjer živijo ogrožene živalske vrste, in jih primerjati z obstoječimi planinskimi kartami ter z razširjenostjo drugih dejavnosti v tem prostoru. Spornih območij, kjer se križajo obstoječe planinske poti in ožji življenjski prostor ogroženih vrst, je razmeroma malo, za te vrste pa so življenjskega pomena. Ob

poznavanju in razumevanju pomena teh območij lahko vsakdo izbere enako lepo in zanimivo traso svojega izleta, na kateri ne bo dodatno ogrožal omenjenih živalskih vrst.

Velika nadloga za divje živali v tem občutljivem prostoru so tudi psi, zlasti tisti, ki se oddaljujejo od gospodarja (trenutno veljavni lovski zakon iz leta 1976 dopušča odstrel takega psa), gorski kolesarji, ki s svojo neslišnostjo in hitrostjo prestrašijo žival ter jo poženejo v brezglav beg (Uredba o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju, Ur. l. RS 16/95, predvideva kazen najmanj 50.000 SIT za kolesarjenje izven gozdnih cest) ter jadralni padalci, še posebno v življenjskem prostoru orla, nad zimovališči parkljaste divjadi in v zimskem oziroma spomladanskem času. Prav tako bo nujno vsaj časovno omejiti plezanje v posameznih stenah, kjer gnezdi naše ogrožene ujede.

Posebno pomembno je varovanje ogroženih vrst pozimi. Belka, ki mora v trdi zimi zaradi turnega smučarja vzleteti, izgubi, na primer, toliko energije, da pogosto zaradi tega kasneje pogine. Vse bolj razširjeno turno smučanje pa ne vpliva le na belko. Podobno izgubo življenjske energije povzroči tudi pri vseh drugih živalih (gams, divji petelin, ruševca...), ki pozimi sicer večino dneva mirujejo in varčujejo z energijo. Gotovo bi bilo

namesto komentarja

IZKUŠNJE PREUDARNIH

Upravni odbor Planinske zveze Slovenije bo na letošnjih zadnjih sejah – enako kot minula leta – spet v dilemah, kako visoke članarine naj predlaga planinskemu društvu. Kot je bilo slišati prejšnja leta, marsikdo ni zmozel niti tako nizke članarine, kot je bila določena, zato so se v nekaterih društvih odločili oprostiti plačila svoje starejše člane, ki želijo ostati samo člani svoje organizacije, ne da bi od nje še pričakovali kakršnokoli korist. Spet bosta najverjetneje v upravnem odboru dva tabora: eden se bo zavzemal za vsem dostopno, nizko članarino, drugi bo vztrajal pri mnogo višji članarini, za katero pa naj bi člani dobili marsikatero ugodnost. Vnovič bo na upravnem odboru nemara spet omenjen Planinski vestnik, ki ima glede na število članov osrednje slovenske planinske organizacije premalo naročnikov: ali ne bi bilo vredno članstvo v PZS vsaj deloma vezati z naročnino na glasilo slovenskih planincev.

Pravzaprav se bo spet vse vrtelo okoli denarja, ki ga je tako za organizacijo kot za posameznike skoraj vedno premalo. Člani upravnega odbora PZS bodo spet na hudi preizkušnji, kako naj bi na eni strani obdržali vsakogar, ki hoče biti član, in na drugi strani

poskrbeli za to, da se bosta izšli finančni konstrukciji tako vsakega posameznika kot organizacije, poleg tega pa še vsakega od planinskih društev – članov Planinske zveze Slovenije.

Morda bi lahko predvsem planinska društva premisljevala tudi takole:

Poznamo svoje člane in približno vemo, kakšne so njihove denarne zmožnosti. Na občnih zborih in pri pobiranju članarine nasploh naj bi vsaj nekoliko premožnejše člane povabili k donatorstvu: ko bi plačali svojo članarino, naj bi – po svojih zmožnostih – primaknili kakšen tolar čisto namensko za članarino ali delček te za tiste starejše in manj premožne, ki tega ne bi zmogli, ta denar pa bi bil namenjen tudi tistim, ki bi sporočili, da iz denarnih razlogov ne morejo več ostati člani organizacije.

Poleg tega bi se kar nekako spodobilo, da bi društva, ki imajo natančne evidence o svojih članih, oprostila članarine tiste svoje člane, ki so v društvu določeno (dolgo) obdobje; po kakršnikoli poti bi jih obvestili, naj samo prinesejo ali dostavijo člansko izkaznico, v katero bi jim nalepili znamkico. To bi bila lahko nekakšna prva stopnja k častnemu članstvu planinske organizacije in posameznega društva.

Nekatera planinska društva so že dolgo tako organizirana, da na ta ali podoben način pomagajo svojim članom, ne da bi kdorkoli vedel za te njihove »prijeme«. Koristno bi bilo o vseh vidikih delovanja društev obveščati osrednjo slovensko planinsko vlado in parlament, da bi za izkušnje zvedeli še drugi, na podlagi že dolgo znanih pametnih rešitev pa bi se člani upravnega odbora lažje odločali.

Martjan Raztresen

dobro in pošteno sistematično preučiti tudi trase najbolj popularnih turnih smukov.

Človek postaja s svojim razvojem vse bolj odgovoren za so-bitja na Zemlji. Z naraščanjem človekovega vpliva se povečuje tudi odgovornost za okolje. Le kaj si

bodo mislili o nas naši vnuki čez petdeset let, če bo v naravi manjkala povprečno vsaka druga živalska vrsta? Gotovo nič lepega. In kaj bi si mislile že danes o nas živali? Pa te, hvala bogu, nimajo sposobnosti razmišljanja.

V NEPALU JE SPET ODPRTA SLOVENSKA ŠOLA ZA TAMKAJŠNJE GORSKE VODNIKE

SLOVENCİ ODKRIVAJO ŠERPAM HIMALAJO

MARJAN RAZTRESEN

Že šestnajstič je ta čas v Nepalju pouk v slovenski šoli za gorske vodnike: letošnjega 9. septembra so v Katmandu odpotovali vodja letošnjega tečaja **Roman Robas**, zdravnica – inštruktorica **dr. Anda Perdan** ter inštruktorja **Boris Strmšek** in **Matjaž Ferjančič**. Tam so se jim pridružili trije nepalski inštruktorji, ki so prejšnja leta obiskovali slovenski tečaj in so si pri vodenju nabrali dodatna ustrezna znanja.

SPREGLEDANE PROMOCIJSKE MOŽNOSTI

Komisija za odprave v tuja gorstva (KOTG) pri Planinski zvezi Slovenije (PZS) že od leta 1979 kot pomoč in sodelovanje z nepalsko planinsko organizacijo NMA enkrat letno organizira izobraževanje za člane NMA. To je v okviru slovenske šole za vodnike NMA, ki je poleg čisto vzgojno-izobraževalnega dela za nepalske gorske vodnike pomembno tudi za strokovno izpopolnjevanje slovenskih inštruktorjev, v veliki meri pa je tudi mednarodna predstavitev Slovenije in služi za utrjevanje položaja in ugleda naše države v tem delu sveta in tudi drugod.

Kot je bilo povedano na tiskovni konferenci pred letošnjim odhodom štirih inštruktorjev v Nepal, prihaja na teh tečajih do prenosa kvalitetnega slovenskega znanja ter seveda do bogatenja naših izkušenj in tudi našega znanja. To so spoznale tudi druge države, od katerih so nekatere (na primer Francija) prej, druge pa pozneje začele podobne akcije. Ker je to v državi z najvišjimi gorami na svetu, je takšno delo v teh gorah na oči svetovne gorniške javnosti. Ker so slovenske »konkurentke« na tem področju bistveno bogatejše z darili in radodarnostjo z denarjem, se Sloveniji obeta, da nas bodo izrinile s tega področja, na katerem smo bili pravzaprav prvi na svetu, ki smo takšno zamisel tudi uresničili in jo še vedno uresničujemo.

Pred leti in desetletji so alpinisti z zahoda za delo visoko v Himalaji najemali domačine, ki so bili navajeni življenja na velikih nadmorskih višinah in so laže prenašali visokogorske razmere kot alpinisti iz nižin, vendar jim je primanjkovalo gornjskih znanj. Zato so bili Šerpe najpogostejše žrtve Himalaje. Slovenski alpinisti so takrat ob pomanjkanju denarja za odprave in drugačne dejavnosti v Himalaji našli možnost: Jugoslavija, katere del je bila Slovenija, je enako kot Nepal sodila med neuvrščene države in kot pomoč drugi neuvrščeni

državi naj bi Jugoslavija, se pravi Slovenija, v Nepalju zgradila šolo za njihove gorske vodnike, Šerpe, in tja enkrat letno pošiljala svoje inštruktorje. Država Jugoslavija je rada sprejela takšno promocijsko akcijo in jo vsako leto tudi financirala.

Po osamosvojitvi Slovenije je državni vir za to šolo popolnoma usahnil: država Slovenija nima nikakršnega posluha za takšno svojo promocijo, ki bi jo stala letno do 20.000 ameriških dolarjev – za letošnjo šolo so morali slovenski planinci s pomočjo svojih sponzorjev zbrati 2,7 milijona tolarjev oziroma 16.000 dolarjev. Vsako leto sicer odpošljejo iz Vile Zlatorog v Ljubljani, kjer je sedež Planinske zveze Slovenije, na državne naslove kup prošelj za denarno pomoč za to šolo, na katere pa ne dobijo nikakršnega odgovora; v Sloveniji, gorniško visoko razviti alpski državi, za takšno dejavnost vrhunskih slovenskih gornikov ni nobenega posluha, čeprav se na drugi strani najvišji slovenski vrhovi kitijo s Triglavom, kadar ga seveda potrebujejo, in se vzpenjajo nanj, če bi jim to lahko koristilo.

Nobenega dvoma ni: če eno leto slovenskim planincem ne bo uspelo zbrati denarja za to šolo, bodo prišli inštruktorji iz drugih alpskih držav; če bodo eno leto manjkali, bo šola za Slovenijo za vedno izgubljena. Nepalska planinska organizacija pa je zainteresirana za takšno gorniško vzgojno ustanovo, ki zdaj gorniško izobrazi največ Nepalcev, in zanjo so zainteresirani tudi številni Šerpe. Kot pravi vodja letošnje šole Roman Robas, zdaj že daleč sega glas o tej šoli: gorniki iz Japonske in Kanade, na primer, ki pridejo v Nepal na odprave ali na trekinge, že dobro vedo, da so v Katmanduju Šerpe, ki so sposobnejši od drugih in o gorah mnogo več vedo, zato je povpraševanje po njih večje, s tem pa tem nepalskim gorskim vodnikom tudi raste cena.

TRI ALI ŠTIRI STOPNICE DO DIPLOME

»Vozni red« letošnje šole je dogovorjen z NMA, tečaj je usklajen s programom izobraževanja planinskih vodnikov mednarodne planinske organizacije UIAA, četrtega Slovencev in trojica Nepalcev pa bo predavala kar 29 predmetov.

Šola traja 40 dni, v njej pa bodo, kot je bilo rečeno pred odhodom slovenskih inštruktorjev v Nepal, več kot 40 dni praktično in teoretično izobraževali približno 35 nepalskih tečajnikov. Šola je razdeljena v tri dele: prvi teden dni je bila v Katmanduju, kjer so se inštruktorji